

Muzeum Historyczno-Archeologiczne w Ostrowcu Św.

lżeckiego. Ślady osadnictwa pochodzą z epoki kamienia okresu neolitu, zaś za datę powstania miasta przyjmuje się rok 1597. W XIX w. w Ostrowcu Świętokrzyskim powstają duże zakłady hutnicze. Na przełomie XIX i XX wieku ostrowiecka huta była drugą co do wielkości

w Królestwie Polskim. W czasie I wojny światowej duże zniszczenia Zakładów Ostrowieckich przyczyniły się do kryzysu ekonomicznego. Gdy przystąpiono do budowy Centralnego Okręgu Przemysłowego, Ostrowiec znakomicie wykorzystał szansę na przyspieszenie rozwoju gospodarczego.

Po zakończeniu II wojny światowej przystąpiono do odbudowy ostrowieckiego

przemysłu. W latach 70-tych XX w. rozbudowano Hutę Ostrowiec – powstał Zakład Metalurgiczny.

Zwiedzając miasto warto zobaczyć m.in.: kolegiatę św. Michała Archanioła z początku XVII w., przebudowaną w dwudziestolecie międzywojennym w stylu neobarokowym, gmach Poczty Polskiej z lat 20-tych XX w., barokowy kościół św. Stanisława Biskupa z końca XVI wieku w Denkowie, przebudowany w XVIII i XIX wieku, obszar poprzemysłowy na terenie „Starej Huty” oraz drewniany kościół fabryczny pod wezwaniem Najświętszego Serca Jezusowego wybudowany w latach 1931-1932 w stylu zakopiańskim. W klasycystycznym XIX-wiecznym Pałacu Wielopolskich w Częstocicach usytuowan w pięknym parku, założonym prawdopodobnie w XVIII w. znajduje się obecnie siedziba Muzeum Historyczno-Archeologicznego.

WARTO ZOBACZYĆ:

- 1 Sandomierz:**
 - Brama Opatowska, z której rozciąga się wspaniały widok na Stare Miasto
 - zachodnie skrzydło wspaniałego Zamku
 - renesansowy ratusz
 - Bazylika pw. Narodzenia Najświętszej Marii Panny
 - podziemna trasa turystyczna - labirynt ponad 30-stu korytarzy, piwnic i komór
 - tajemniczy lessowy Wąwóz Królowej Jadwigi
 - Kościół św Jakuba
 - Góry Pieprzowe
- 2 Opatów:**
 - Brama Warszawska – jedyna zachowana brama, będąca częścią murów obronnych
 - Kolegiata pw. św. Marcina Biskupa – najciekawszy w Polsce zabytek architektury romańskiej
 - Kościół i klasztor Bernardynów
 - podziemna trasa turystyczna – 400 m prawdziwych atrakcji, 14 m pod ziemią
- 3 Ostrowiec Świętokrzyski**
 - jeden z większych ośrodków przemysłowych w województwie

Autorzy zdjęć: Anna Drzewiecka, Archiwum Urzędu Miejskiego w Sandomierzu, Archiwum Urzędu Miasta i Gminy Opatów
Tekst: Kazimierz Micorek, redakcja tekstu: Agencja Planet PR

Wydawca: Regionalna Organizacja Turystyczna Województwa Świętokrzyskiego,
ul. Sciegiennego 2, 25-033 Kielce, tel. 041 361 80 57
www.rot.swietokrzyskie.travel

PROGRAM REGIONALNY
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

WOJEWÓDZTWO ŚWIĘTOKRZYSKIE

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

Wydawnictwo współfinansowane z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Świętokrzyskiego dla rozwoju województwa świętokrzyskiego.

Zgłębiając tajemnice historii
podziemne trasy i perełki polskiej architektury

Opatów

PRZYSTANEK ŚWIĘTOKRZYSKIE

Sandomierz

INFO ADRESY

Sandomierz:

Centrum Informacji Turystycznej w Sandomierzu
Rynek 20, 27-600 Sandomierz
tel. +48 15 644 01 33
www.sandomierz.pl

Punkt Informacji Turystycznej w Sandomierzu Muzeum Okręgowe w Sandomierzu (Zamek Królewski)
ul. Zamkowa 14, 27 - 600 Sandomierz
tel. +48 15 832 22 65
www.sandomierz.pl

Punkt Informacji Turystycznej PTTK Oddział w Sandomierzu
ul. Rynek 12, 27-600 Sandomierz,
tel. +4815 832 23 05, tel./fax +48 15 832 26 82
www.pttk-sandomierz.pl

Podziemna Trasa Turystyczna
ul. Oleśnickich 1, 27-600 Sandomierz
Kontakt PTTK,
ul. Rynek 12, 27-600 Sandomierz
tel. +4815 832 23 05, +48 15 832 26 82,
+48 15 832 30 88
www.pttk-sandomierz.pl

Muzeum Diecezjalne Sztuki Kościelnej
ul. Długosza 9, 27-600 Sandomierz
tel. +4815 833 26 70
www.domdlugosza.sandomierz.opoka.org.pl

Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego w Warszawie Oddział w Sandomierzu
ul. Rynek 9, 27-600 Sandomierz
tel. +4815 832 21 41
www.mhpr.pl

Muzeum Okręgowe
ul. Zamkowa 12 (Zamek królewski)
Rynek 1 (Ratusz)
27-600 Sandomierz
tel. +4815 644 57 57
www.zamek-sandomierz.pl

Zbrojownia Chorągwi Rycerstwa Ziemi Sandomierskiej
ul. Rynek 5, 27-600 Sandomierz
tel. +4815 832 20 75

Opatów:

www.opatow.um.gov.pl

Centrum Informacji Turystycznej w Opatowie Budynek Urzędu Miasta i Gminy
Plac Obrońców Pokoju 34, 27-500 Opatów
tel. +48 15 868 13 01
www.opatow.um.gov.pl

Podziemna Trasa Turystyczna
Plac Obrońców Pokoju 18, 27-500 Opatów
tel. +4815 868 27 78
www.pttkopatow.free.ngo.pl

Muzeum Geodezji i Kartografii
ul. Sienkiewicza 17, 27-500 Opatów
tel. +4815 868 47 77
www.muzeumgeodezji.opatow.pl

Parafia rzymsko-katolicka p.w. św. Marcina ul. S. „Grot” Roweckiego 8, 27-500 Opatów
tel./fax +48 15 868 27 64
www.kolegiataopatow.sandomierz.opoka.org.pl

Ostrowiec Świętokrzyski:

Punkt Informacji Turystycznej w Ostrowcu Świętokrzyskim
Miejskie Centrum Kultury
ul. Sienińska 54, 27-400 Ostrowiec Św.
tel. +48 41 247 65 80
www.um.ostrowiec.pl

Muzeum Historyczno – Archeologiczne
ul. Świętokrzyska 37,
27-400 Ostrowiec Świętokrzyski
tel./fax +48 41 265 36 51, tel. +48 41 248 47 00

Muzeum i Rezerwat Archeologiczno-Przyrodniczy Krzemionki k. Ostrowca Św.
27-400 Ostrowiec Świętokrzyski
tel./fax +48 41 262 09 78
www.krzemionki.pl

Cmentarz żydowski założony w 1657 r.
ul. Sienkiewicza,
27-400 Ostrowiec Świętokrzyski

Ośrodek rekreacyjno – sportowy „Gutwin”
ul. Gościniec, 27-400 Ostrowiec Świętokrzyski
tel. kom.: +48 785 488 946

1 Sandomierz

Prowadzone na tych terenach **wykopaliska potwierdziły osadnictwo datowane od epoki neolitu** (5200 p.n.e. – 1700 p.n.e.). W późniejszych czasach ziemie te zamieszkiwano **słowiańskie plemię Łędzian**.

Na **rozwój miasta** wpływało nie tylko **korzystne usytuowanie** nad Wisłą i Sanem, które stanowiły **dogodne szlaki komunikacyjne**, ale przede wszystkim **urodzajne gleby lessowe**, które sprzyjały rozwojowi rolnictwa. We wczesnym średniowieczu Sandomierz był **jednym z najważniejszych ośrodków gospodarczych i duchowych kraju**. Po zjednoczeniu państwa polskiego przez Władysława Łokietka dawne Księstwo Sandomierskie przekształcone zostało w **województwo sandomierskie**. W czasach panowania Kazimierza Wielkiego miasto otoczone zostało murami obronnymi z czterema bramami, z których do dziś zachowała się tylko jedna – Brama Opatowska. W końcu XIV wieku wybudowany zostaje pierwszy ratusz. **Wiek XV** to okres **nasilenia się handlu zbożem**, co sprawia, że Sandomierz rozwija się bardzo dynamicznie. **Wiek XVI** to dalszy rozwój miasta, to również **okres największej świetności Sandomierza** – powstają pierwsze budynki w stylu renesansowym.

Okres prężnego rozwoju miasta zatrzymał **potop szwedzki**. **Zniszczony został zamek** oraz liczne zabudowania miejskie i gospodarcze.

Czas działań wojennych 1939 r., jak i okres okupacji nie przyniosły poważniejszych zniszczeń miastu. Od początku wojny w okolicach Sandomierza działał **oddział partyzancki „Jędrusie”**, na którego czele stanął **Władysław Jasiński**.

Po wojnie rozpoczęła się intensywna rozbudowa Sandomierza.

Brama Opatowska:

Jedyna zachowana brama z czterech, które powstały w **II poł. XIV w.**, kiedy to Kazimierz Wielki otoczył miasto murem obronnym. **Ceglana baszta** jest **kwadratowa**, zwieńczona **renesansową attyką**. Na górze znajduje się taras widokowy, z którego rozpościera się **piękny widok na Stare Miasto**.

Zamek:

Wniesiony został, podobnie jak mury obronne, **za rządów Kazimierza Wielkiego**. Położony jest na Wzgórzu Zamkowym i powstał w miejscu istniejącego tu w X w. grodu. Przebudowa w XVI w. nadała mu **renesansowy charakter**. Ogromnym zniszczeniom uległ w czasie **potopu szwedzkiego**, kiedy to został wysadzony w powietrze. Zachowało się jedynie **zachodnie skrzydło zamku**. Od I poł. XIX w. aż dla lat 50-tych XX w. znajdowało się w nim więzienie, zaś obecnie jest siedzibą **Muzeum Okręgowego**.

Ratusz:

Znajduje się **na samym środku sandomierskiego rynku**. **Powstał w XIV w.** jako budowla gotycka, natomiast w kolejnych wiekach **uległ rozbudowie**, która uczyniła z niego **przykład architektury renesansowej**. Z XVI w. pochodzi **jedna z najpiękniejszych attyk w Polsce** zakrywających dach. W XVII w. do elewacji zachodniej dobudowano wieżę. Obecnie znajdują się tu **ekspozycje Muzeum Okręgowego** oraz Urząd Stanu Cywilnego.

Podziemna trasa turystyczna:

Trasa ta **ma długość 470 m**, prowadzi pod 8 kamieniczkami, pod ulicami: Opatowską, Oleśnickich i Bartolona oraz pod Rynkiem. Obejmuje **34 komory** (korytarze, komory, piwnice) znajdujące się **na różnych poziomach**. Najgłębsze wyrobiska znajdują się na głębokości 12m pod płytą Rynku.

Bazylika Katedralna pw. Narodzenia NMP:

Pierwsza świątynia, która powstała w tym miejscu datowana jest na ok. 1120 r., natomiast pisemna wzmianka na jej temat pochodzi z bulli papieskiej Eugeniusza III z **1148 roku**. XIII w. to okres niepokojów na ziemiach małopolskich i w czasie tym dochodzi do wielokrotnych napaści na miasto, w których ucierpiał również kościół. **Romańska świątynia zmieniona** została **we wczesnogotycką kolegiatę** Narodzenia NMP. Za datę powstania **gotyckiej kolegiaty** uznaje się natomiast **rok 1360**. **Potop szwedzki** w XVII w. spowodował **zniszczenia kościoła**, w wyniku których ucierpiał przede wszystkim dach i część sklepienia nad prezbiterium. **XVIII w.** to przede wszystkim prace **we wnętrzu bazyliki**, które zyskało **charakter barokowy**. W **1818 r.** kolegiatę Najświętszej Maryi Panny bullą Piusa VII, **podniesiono do godności katedry**, zaś w **roku 1960** papież Jan XXIII wyniósł świątynię **do godności bazyliki mniejszej**. Sandomierska świątynia powstała na planie trójnawowej bazyliki, z szeroką nawą główną oraz dwiema węższymi bocznymi. W bazylice zachwyca monumentalne gotyckie sklepienie krzyżowo-żebrowe ze zwornikami, na których znajdują się herby ziem dawnego królestwa polskiego. W prezbiterium podziwiać można wspaniałe **polichromie bizantyjskie** pochodzące **z XV w.** i obrazujące sceny z życia Chrystusa i Maryi – to jedne z czterech tego typu polichromii zachowanych w Polsce. Uwagę zwraca również wspaniałe zdobiony **barokowy chór**, na którym znajdują się XVII-wieczne organy.

Kościół św. Jakuba:

Jedyna zachowana budowla z pierwotnej zabudowy miasta datowana na lata 1226-1250. Warto zwrócić uwagę na zachowane romańskie zdobnictwo ścian zewnętrznych, a przede wszystkim na charakterystyczny, ceglany portal od strony północnej.

Wąwóz Królowej Jadwigi:

Za murami Starego Miasta znaleźć można miejsca niezwykle atrakcyjne turystycznie. Należą do nich **lessowe wąwozy** otaczające Sandomierz. Najpiękniejszym z nich jest Wąwóz Królowej Jadwigi **o długości ok. 500 m**.

Dopełnieniem zwiedzania Sandomierza jest wycieczka piesza w Góry Pieprzowe, gdzie znajduje się cudownej urody „Rosarium” oraz wspaniały widok na miasto..

2 Opatów

Pierwotna osada, wczesnosłowiański gród, znajdowała się prawdopodobnie w pobliżu obecnego klasztoru Bernardynów. Funkcjonowała ona **pod nazwą Żmigród**. W archiwach Kapituły Krakowskiej można odnaleźć informację, iż za czasów Kazimierza Odnowiciela biskup krakowski postawił w Żmigrodzie kościółek drewniany w 1040 r. i osadził w nim kapłana. Nie ma dokładnych danych kiedy sponął gród zwany Żmigrodem.

W 1237 r. książę śląski Henryk Brodaty, książę krakowski i sandomierski, oddał

Opatów wraz z okolicznymi wsiami biskupowi lubuskiemu.

W 1282 r. otrzymał on z rąk Leszka Czarnego **przywilej lokacyjny** na prawie niemieckim dla budującej się osady. Korzystne położenie miasta na przecięciu ważnych szlaków handlowych przyczyniło się do jego rozwoju.

W 1502 r. miasto uległo zniszczeniu w wyniku najazd Tatarów. Jednak dzięki wsparciu króla Aleksandra Jagiellończyka Opatów **szybko odbudował zarów-**

no swe mury jak i znaczenie. **Na początku XVI wieku** miasto odkupił od biskupów **Krzysztof Szydłowiecki**. **Otoczył Opatów** nowoczesnymi jak na tamte czasy **murami obronnymi** z czterema bramami, **wybudował ratusz** oraz założył małe jeszcze popularne **wodociągi**. Po śmierci kanclerza Szydłowieckiego miasto było własnością Tarnowskich, Radziwiłłów, Wiśniowieckich, Lubomirskich i Potockich. Przez te wszystkie stulecia swojego istnienia, stanowiło **ważny ośrodek życia publicznego kraju**, wielokrotnie goszcząc w swych murach władców Polski.

Rozwój miasta zahamowały rozbiory. W okresie Powstania Styczniowego Ziemia Opatowska była terenem walk powstańczych. **W czasie II wojny światowej** tereny te stały się miejscem czynnych działań partyzanckich organizacji wojskowych, w tym sławnego **oddziału „Jędrusiów”**.

Brama Warszawska:

Do dzisiejszych czasów zachowała się jako **jedyna z czterech bram** stanowiących **część murów obronnych** wzniesionych w **I poł. XVI w.** przez kanclerza Szydłowieckiego. Jest to **renesansowa budowla** wykonana z kamiennych ciosów o jednej kondygnacji. Od strony zewnętrznej budowlę zdobi **herb Szydłowieckich-Odrowąż** oraz **obraz Matki Boskiej Częstochowskiej**.

Kolegiata pw. św. Marcina Biskupa:

Jest to jeden z **najcenniejszych zabytków architektury romańskiej w Polsce**. Wzniesiona została **w XII w.** z okolicznego piaskowca krzemienistego na planie krzyża łacińskiego. Fasadę wejściową tworzą dwie różniące się od siebie **wieże**. Południowa starsza wieża ma **dwudzielne okna romańskie** (biforia), a poniżej ślady romańskiej dekoracji. Ścianę północną zdobią **herby właściciela miasta** (Odrowąż) **i jego matki** (Łąbedź). Wnętrze kościoła jest trzynawowe, ściany prezbiterium i transeptu pokrywają **malowidła z XVIII wieku** przedstawiające **sceny z bitew Pod Wiedniem i Chocimem oraz na Psim Polu i pod Grunwaldem**. W lewej nawie transeptu znajdujemy **nagrobki rodziny Szydłowieckich**. Wśród nich złożony z dwóch płaskorzeźb nagrobek kanclerza. Jedna część przedstawia właściciela opatowa, a druga to tzw. **lament opatowski** – scena oplakiwania zmarłego przez mieszkańców Opatowa.

Klasztor i kościół Bernardynów:

Znajduje się **w najstarszej części Opatowa**, dawnym Żmigrodzie. Już w XII w. istniała tym miejscu kruchta, której miejsce, po przejściu tych terenów przez zakon Bernardynów, zajął nowo wybudowany kościół. **Całkowitej przebudowy** kościoła dokonano **w XVIII w.**, i nadano mu formę, w której przetrwał po dziś dzień. Jest to **przykład architektury późnobarokowej**, zaś **wnętrze ma charakter rokokowy** z licznymi zdobieniami i bogatą ornamentyką. Ściany i sklepienie pokryte są **polichromią** przedstawiającą sceny z życia Matki Boskiej.

Podziemna trasa turystyczna:

Jedna z **większych atrakcji turystycznych Opatowa**. Prowadzi przez niegdysiejsze piwnice znajdujące się pod kamienicami na rynku. Podziemia zajmują **trzy poziomy** i sięgają **głębokości 14 metrów**. W roku 1984 z myślą o turystach przygotowano do zwiedzania **trasę o długości 400 m**.

3 Ostrowiec Świętokrzyski

Położony jest nad **rzeką Kamienną**, w obrębie trzech krain geograficznych: Wyżyny Opatowskiej, Doliny Kamiennej i Przedgórze